

projekt: Čiji je ovo grad?

Smjernice za planiranje javnih prostora u Hrvatskoj

autorice:

Emilija Vlahek, dipl.ing.arh.

Maja Kireta, dipl.ing.arh.

Publikacija „Smjernice za planiranje javnih prostora u Hrvatskoj“ nastala je u okviru projekta „Čiji je ovo grad?“.

Projekt su u periodu siječanj-prosinac 2018. godine provele partnerske organizacije:

- Društvo arhitekata Varaždin / koordinator projekta
- Društvo arhitekata Istre - Societa architetti dell'Istria
- Društvo arhitekata, građevinara i geodeta Karlovac
- Društvo arhitekata Šibenik
- Društvo arhitekata Zadra.

Projekt je financijski podržala Zaklada Kultura nova.

DAV

**DAI
IVS**

DAGGK

DAS
DRUŠTVO ARHITEKATA ŠIBENIK

ZADRA
DRUŠTVO ARHITEKATA ZADRA

Kn Zaklada
Kultura nova

SADRŽAJ

UVOD	1
O publikaciji	
Polazišta	
Što su javni gradski prostori	
Značaj i potencijali javnih prostora	
NOVI PRISTUP PLANIRANJU JAVNIH PROSTORA	4
Participacija	
Privremeno korištenje	
Male intervencije	
Umjetničke intervencije	
INOVATIVNE METODE	8
Urbact	
Placemaking	
Akupunktura grada	
Zagreb za mene	
IZAZOVI U HRVATSKOM KONTEKSTU	17
Društvena svijest	
Kompetencije i kapaciteti dionika	
Transparentnost	

UVOD

O publikaciji

Publikacija „Smjernice za planiranje javnih prostora u Hrvatskoj“ nastala je u okviru projekta „Čiji je ovo grad?“, koji se provodio u periodu siječanj-prosinac 2018. godine. Projekt je pokrenut i osmišljen u Društvu arhitekata Varaždin, a proveden je u partnerskoj suradnji s još četiri lokalna društva arhitekata: Društvom arhitekata Istre - Societa architetti dell'Istria, Društvom arhitekata, građevinara i geodeta Karlovac, Društvom arhitekata Šibenik i Društvom arhitekata Zadra. Svrha projekta bila je osnivanje suradničke, zagovaračke platforme za integralno, participativno i suvremeno planiranje javnih prostora. U sklopu provedbe projekta održana su tri dvodnevna susreta u tri hrvatska grada – Karlovcu, Zadru i Varaždinu. Na susretima su održana izlaganja partnera o javnim prostorima u njihovim gradovima na zadane teme, predavanja stručnjaka, interaktivne radionice i vođene šetnje javnim prostorima gradova domaćina. Kroz umrežavanje, razmjenu znanja i iskustava te upoznavanje sa suvremenim i inovativnim metodama planiranja, ojačani su kapaciteti arhitekata – predstavnika pet partnerskih društava, ali i predstavnika lokalne uprave, javnih institucija i civilnih udruga koji su sudjelovali na susretima. Projekt je financijski podržala Zaklada Kultura nova.

Publikacija „Smjernice za planiranje javnih prostora u Hrvatskoj“ objedinjava i sistematizira razmijenjena znanja i iskustva tijekom provedbe projekta te daje prikaz suvremenih i inovativnih metoda za

planiranje koje mogu biti korisne u razmatranju budućih aktivnosti vezanih za unapređenje javnih prostora u hrvatskim gradovima. Te se metode baziraju na integralnom sagledavanju prostora i participaciji svih dionika koji su zainteresirani za planiranje, uređenje, upravljanje i korištenje javnog prostora.

Publikacija je namijenjena stručnjacima (arhitektima, urbanistima, krajobraznim arhitektima i dr.), predstavnicima lokalne uprave, javnih institucija, ali i predstavnicima civilnih udruga i građanima koji se žele aktivno uključiti u promišljanje svog životnog okruženja. Nastala je s namjerom da znanja o suvremenom planiranju javnih prostora izađu izvan okvira provedbe projekta „Čiji je ovo grad?“ i budu dostupna što većem broju ljudi. Edukacija i podizanje svijesti o značaju javnih prostora te komunikacija između svih dionika, preduvjeti su sustavnih promjena u pristupu planiranju i uređenju javnih prostora u Hrvatskoj.

Polazišta

Uobičajena prostorno-planerska praksa u Hrvatskoj teško pronalazi odgovore na izazove i pitanja planiranja javnih prostora današnjeg vremena. Modeli i obrasci prostornog planiranja su zastarjeli i rezultiraju uređenjem i izgradnjom neadekvatnih javnih prostora koji često nisu u skladu s željama i potrebama korisnika tj. građana. Javni gradski prostori uglavnom se planiraju i uređuju na način da lokalna uprava

UVOD

jednostrano, često bez ikakvog propitivanja javnog mnijenja, a ponekad i bez konzultacija sa strukom, donosi odluke o sudbini javnih gradskih prostora. U zadnje vrijeme, svjedoci smo i svojevrsnog bunta građana i civilnih udruga, ali i reakcija iz strukovnih udruženja na takav netransparentan pristup. Nadalje, čak i rješenja koja izrađuju stručnjaci (arhitekti), bilo direktnom narudžbom od strane lokalne uprave ili kao rezultat provedenih urbanističko-arhitektonskih natječaja, još uvijek ne daju adekvatne odgovore na sve izazove suvremenog planiranja prostora. Takva rješenja često parcijalno sagledavaju prostor, usmjerena su na formu te slabo korespondiraju s društvenim, kulturnim, povijesnim i prostornim okruženjem u kojem nastaju. Opisano stanje, u većoj ili manjoj mjeri, prisutno je u svim regijama Hrvatske. Postoje pojedinačne inicijative, uglavnom lokalnih civilnih udruga koje su osvijestile ove probleme i koje ih nastoje aktualizirati u svojim sredinama. Nažalost, sustavan pristup promjeni ustaljenih modela i dominantnih koncepcija ne postoji niti na strukovnom nivou niti na nivou lokalne uprave.

Stanje javnih prostora slika je kulture i civilizacijskog stupnja razvoja jednog društva. Trenutno stanje javnih prostora u Hrvatskoj obilježava nesrazmjer između koncentracije kvalitetnih, uglavnom povijesno naslijeđenih javnih prostora u gradskim središtima i nedostatka kvalitetno uređenih javnih prostora u predgrađima, uz poneke iznimke. Javni prostori u gradskim središtima uređuju se prvenstveno na nivou da budu vizualno atraktivni i konzumirani kao lijepa kulisa u svrhu nekog

komercijalnog, najčešće ugostiteljskog sadržaja. To je posebno izraženo u gradovima na obali u vrijeme turističke sezone, ali i kontinentalni gradovi koriste svoje najvrednije javne prostore na sličan način, organizacijom sezonskih manifestacija (npr. Advent). U to vrijeme, javni prostor se privatizira proširenjem ugostiteljskih terasa do te mjere da je onemogućena normalna pješačka komunikacija ulicama i trgovima. Izvan turističke sezone i sezonskih manifestacija, vrlo je malo sadržaja osmišljeno za stanovnike pa povijesne jezgre odumiru.

Advent u Varaždinu

S druge strane, u predgrađima gradova nedostaje kvalitetno uređenih javnih prostora i sadržaja koji bi bitno unaprijedili kvalitetu života. Postojeći javni prostori, često su neodržavani i zapušteni i nedostaje im čak i minimum komunalne opremljenosti.

UVOD

Što su javni gradski prostori

Javni gradski prostor je područje ili mjesto koje je otvoreno i dostupno svim građanima. Nasuprot privatnom vlasništvu, javni prostori pripadaju svima i imaju ulogu gradskog „dnevnog boravka“. U njima se ljudi susreću i druže, posjećuju kulturne, zabavne, sportske manifestacije, rekreiraju se i odmaraju u prirodnom okruženju. Sve te aktivnosti odvijaju se u različitim vremenskim ciklusima - dnevnim, sezonskim i godišnjim. Istovremeno, javni prostori služe za prometnu komunikaciju, njima prolaze pješачki, biciklistički i automobilski tokovi te linije javnog prijevoza.

Značaj i potencijali javnih prostora

Javni prostor je javno dobro i stoga njime treba upravljati s velikom pažnjom, odgovorno i na dobrobit svih građana. Stanovnici mnogih hrvatskih gradova privilegirani su jer uživaju u ulicama i trgovima nastalim prije više stotina godina, a da se istovremeno ne pitaju kakvi su javni prostori koji nastaju danas i što će ostati budućim generacijama u nasljeđe.

Kvaliteta i ugodnost života u nekom gradu uvelike ovisi o broju, kvaliteti i rasprostranjenosti javnih prostora te oni imaju značajan utjecaj na sreću i zadovoljstvo stanovnika, stvaraju osjećaj zajedništva te potiču razvoj građanskog identiteta i kulture. No javni prostori ne utječu samo na percepciju stanovnika nego i na način kako će grad doživjeti posjetitelji.

O kvaliteti, bogatstvu i dostupnosti sadržaja koji se odvijaju na ulicama, trgovima, parkovima i drugim gradskim prostorima, ovisi ne samo kvaliteta života nego i turistički potencijal nekog grada. S obzirom da kvalitetan javni prostor privlači posjetitelje, značajan je i njegov komercijalni potencijal u smislu razvoja ugostiteljstva, trgovine i usluga u neposrednom okruženju javnih prostora. Osim toga, kvalitetan javni prostor podiže vrijednost okolnih nekretnina i privlači investicije. Unapređenje dostupnosti kvalitetnih javnih prostora u svim dijelovima grada i za sve stanovnike potiče ravnomjerni razvoj.

Nadalje, dobro planirana mreža javnih prostora čini hodanje i vožnju biciklom atraktivnom opcijom te potiče kretanje i boravak na otvorenom, smanjuje gužve i zagađenje od automobilske prometa te tako pozitivno utječe na zdravlje stanovnika. Ujedno, mreža kvalitetnih i dobro održavanih javnih prostora, s različitim sadržajima i korisnicima doprinosi osjećaju sigurnosti u kretanju gradom. Parkovi, sportski tereni i dječja igrališta pružaju mogućnosti za fizičku aktivnost, igru i boravak u prirodnom okruženju i na svježem zraku. Parkovne površine u gradu doprinose boljoj kvaliteti zraka i očuvanju ekološke ravnoteže u gradskim područjima.

Javni prostori imaju veliku važnost i u odvijanju nekih društvenih procesa. Omogućuju inkluziju svih društvenih skupina te služe kao mjesto okupljanja građana i demokratskog izražavanja mišljenja.

NOVI PRISTUP PLANIRANJU JAVNIH PROSTORA

Kako bi se ostvarile sustavne promjene, potrebno je osuvremeniti dosadašnji pristup planiranju javnih prostora uvođenjem metoda i alata koji pridonose pronalaženju kvalitetnijih rješenja. Prije samog početka planiranja javnog prostora potrebno je definirati razvoj procesa kojim se ulazi u javni prostor. Sam proces mora biti odmaknut od dosadašnjih zastarjelih metoda kojima se najčešće planiraju javni prostori u Hrvatskoj, odnosno treba usvojiti inovativne i suvremene metode poznate u planiranju javnih prostora uređenih demokratskih društava. Te metode fokusirane su na pobuđivanje interesa javnosti, uključivanje lokalne zajednice, ispitivanje i testiranje potencijalne namjene i različitih načina korištenja prostora te integralno sagledavanje prostora. Korak koji se često preskače, a koji je nužan u integralnom sagledavanju prostora i definiranju procesa planiranja javnog prostora je mapiranje lokacija, analiza i valorizacija u užem i širem kontekstu grada te provjera i usklađivanje s gradskim strategijama.

Participacija

Participacija je postupak kojim se javnost uključuje u proces odlučivanja o prostoru. Bazira se na komunikaciji i interakciji svih dionika koji javnim prostorom upravljaju (lokalna uprava), dizajniraju ga (arhitekti, urbanisti, krajobrazni arhitekti, kipari, dizajneri i dr.), osmišljavaju sadržaje i programe koji se u javnom prostoru izvode (javne institucije, umjetnici,

udruge) ili pak prostor koriste (građani). Uključivanje širokog kruga dionika u proces planiranja omogućuje zastupanje i pomirenje različitih interesa s ciljem donošenja najbolje odluke za zajednicu. Participativni pristup pridonosi prepoznavanju i oblikovanju ciljeva u skladu sa stvarnim potrebama zajednice, povećava predanost svih dionika u ostvarenju ciljeva, omogućuje prevladavanje konflikata zbog suprotstavljenih interesa, a odgovornost za konačne rezultate i ostvarenje ciljeva podijeljena je između svih dionika.

Da bi se uspješno proveo participativni proces potrebno je: identificirati dionike i upotrijebiti sva dostupna sredstva da se dionici zainteresiraju za sudjelovanje u procesu planiranja javnog prostora, odrediti ciljeve njihovog sudjelovanja, kreirati proces participacije te vrednovati i prezentirati rezultate uključivanja i sudjelovanja dionika koji su svjesni da se radi o njihovom vlastitom interesu. Participaciju je potrebno provoditi tijekom cjelokupne provedbe nekog projekta uređenja javnog prostora – od pripreme faze projekta, analize postojećeg stanja, definiranja vizije i ciljeva, preko izrade programa i idejnog rješenja do same realizacije i korištenja. Metode koje se pri tome koriste služe za informiranje javnosti (oglašavanje, promotivni materijal, izložbeni pano, info točka, press konferencija), prikupljanje informacija i savjetovanje (javna tribina, fokus grupa, upitnik i anketa) i aktivno sudjelovanje (okrugli stol, radionica, world cafe, natječaj). Diskusijske ili fokus grupe,

NOVI PRISTUP PLANIRANJU JAVNIH PROSTORA

a u europskim projektima *lokalne grupe*, često su izvor dragocjenih informacija i nenadomjestiva nadogradnja stručnim podlogama i analizama. Tijekom provedbe procesa participacije rezultati moraju biti praćeni i mjereni, razumljivo prezentirani i objavljeni. Dionici trebaju dobiti povratnu informaciju o efektu svog sudjelovanja kako bi vjerovali u svrsishodnost svog angažmana te rado sudjelovali i u budućnosti.

Fokus grupa – lokalna Urbact grupa na projektu MAPS, Varaždin

Privremeno korištenje

S obzirom na velik broj već postojećih, ali napuštenih, zanemarenih ili nedovoljno uređenih javnih prostora potrebno je pronaći način kako te

prostore aktivirati. Privremenim korištenjem kroz ograničeni vremenski period mogu se testirati ideje i ispitivati moguća namjena prostora kako bi se došlo do konačnog, dugoročnog rješenja. Kroz privremeno korištenje javnosti se prezentiraju mogućnosti nekog prostora, a istovremeno se dobiva uvid o tome što javnost misli i kako doživljava neki prostor. To je način da se neki napušteni prostor što brže i uz minimalna financijska ulaganja stavi u funkciju i istovremeno spriječi njegovo daljnje propadanje. Za privremeno korištenje napuštenih prostora najčešće su zainteresirane civilne udruge, umjetnici, obrtnici i stanovnici.

Nadalje, velik potencijal privremenog korištenja leži u njegovoj sustavnoj primjeni, kroz koju ono postaje alat za strateško planiranje prostora te potiče ekonomsku, društvenu i kulturnu regeneraciju napuštenih dijelova grada. Da bi se to ostvarilo, potrebno je mapirati napuštene prostore i analizirati njihov potencijal, upariti ponudu i potražnju, odnosno napuštene prostore i potencijalne korisnike, izraditi akcijski plan za transformaciju prostora unutar postojećih pravnih okvira, osmisliti alate i sustav podrške za provedbu. To su koraci koji omogućuju standardizaciju privremenog korištenja kao metode planiranja i integralne revitalizacije napuštenih prostora. Preduvjeti za sustavnu primjenu su čisti imovinsko-pravni odnosi te transparentnost u provedbi.

NOVI PRISTUP PLANIRANJU JAVNIH PROSTORA

KvartArt – urbani festival u napuštenoj vojarni S.Radić, Zadar

Male intervencije

Riječ je o jednostavnim, brzo izvedivim intervencijama, malih troškova i niskog rizika, čija je svrha da potaknu na razmišljanje i alternativne interpretacije prostora u kojem se nalaze. Uređenje mjesta za sjedenje i odmor, postavljanje *ready made* instalacije, *street art*, planiranje javnog događaja i drugih malih zahvata imaju pozitivan učinak na zajednicu i njene javne prostore. Male intervencije u javnom prostoru bliske su privremenom korištenju javnog prostora. Razlika je u tome da je cilj privremenog korištenja revitalizacija i stavljanje prostora u funkciju, a

male intervencije su fokusirane na istraživanje prostora i njihovog potencijala za revitalizaciju. Male intervencije ne nanose trajnu štetu u javnom prostoru i ne mogu biti pogrešne čak ni u slučaju kada je reakcija javnosti negativna. Iskustva stečena na temelju realiziranih intervencija, mogu poslužiti za opsežnije i dugoročnije zahvate na tim istim lokacijama ili pak za osmišljavanje kompleksnijih zahvata na području grada.

Gradionica - mala intervencija Žutinel u napuštenoj vojarni S.Radić, Zadar

NOVI PRISTUP PLANIRANJU JAVNIH PROSTORA

Umjetničke intervencije

Javni prostor može biti mjesto umjetničkog stvaranja kojim se pobuđuje interes, propituje, mijenja i sagledava prostor iz druge perspektive. Cilj umjetnosti u javnom prostoru nije revitalizacija tog prostora nego korištenje javnog prostora kao poligona za djelovanje. Tada javni prostor može poslužiti kao platforma za razmjenu umjetničkih produkcija, povezivanjem uz javne ustanove, kroz sustavno cjelogodišnje izlaganje ili kao sredstvo komunikacije i prezentacije sadržaja koji se nalaze u blizini. Osim toga, umjetničke intervencije u javnom prostoru omogućuju doživljaj umjetničkog djela iz drukčije perspektive - izvan institucionalnih okvira te izazivaju reakcije na umjetničku izvedbu u kontekstu svakodnevice.

Otvoreni grad – umjetničke intervencije u javnom prostoru Pule

INOVATIVNE METODE

Urbact

Urbact je program međuregionalne suradnje s ciljem podupiranja održivog i integriranog urbanog razvoja europskih gradova. Rad mreže bazira se na umrežavanju gradova, međusobnoj razmjeni znanja i iskustava, utvrđivanju dobrih praksi i razvijanju integriranih rješenja za urbane izazove. URBACT-ova metodologija unutar mreža za akcijsko planiranje se temelji na suradnji gradova sa sličnim izazovima, orijentirana je na izradu i usvajanje lokalnog integriranog akcijskog plana (IAP) uz snažnu participaciju lokalne zajednice i metodološku podršku URBACT-ovih stručnjaka. Projekt MAPS (Military Assets as Public Spaces) bio je jedna od URBACT-ovih mreža za planiranje te se bavio izradom akcijskih planova napuštenih, bivših vojnih objekata, a u Varaždinu revitalizacijom bivše vojarne u Optujskoj ulici. URBACT-ova metodologija rješavanja urbanih izazova u gradovima vodi se projektnom logikom i pristupom logičke matrice te počiva na analizi i definiranju problema, postavljanju ciljeva i osmišljavanju aktivnosti kako bi se u konačnici postigli očekivani rezultati. Osim navedenog, postavlja se vremenski okvir za provedbu akcijskog plana, određuje tko će voditi proces i definiraju se pokazatelji rezultata kako bi se moglo valorizirati što je postignuto. URBACT-ova metodologija potiče snažno uključivanje lokalnih dionika u izradu i provedbu akcijskog plana. Već u prvoj fazi

projekta osnovana je ULG – lokalna Urbact grupa čiji su članovi različiti dionici iz sfere gospodarstva, javnog i civilnog sektora te građani. ULG je u svom radu koristio inovativne alate koji su osigurali ravnopravno izražavanje mišljenja i uključivanje svih dionika. Kako bi se pobudio interes javnosti i upoznali građani s potencijalom prostora bivše vojarne, tri puta su organizirani Dani otvorenih vrata u Optujskoj. Građani su prvi put vidjeli prostor vojarne, bile su organizirane vođene ture, predavanje, koncert te održani 16. Dani performansa.

Dani otvorenih vrata u Optujskoj

INOVATIVNE METODE

O budućoj namjeni prostora raspravljalo se kroz rad ULG-a, a građani su svoje mišljenje izrazili putem online upitnika, kao i ispunjavanjem upitnika na licu mjesta, u sklopu Dana otvorenih vrata. Na temelju svega navedenog izrađen je plan aktivnosti koje je potrebno provesti da bi se došlo do konačnog cilja – revitalizacije bivše vojarnje u novi gradski podcentar. Izrađena je analiza prostornih mogućnosti na temelju koje je osmišljena provedba revitalizacije u tri faze. U fazi 1 budućim korisnicima se dodjeljuju prostori u postojećim zgradama koje zahtijevaju minimalne intervencije, u fazi 2 korisnicima se dodjeljuju prostori u zgradama koje zahtijevaju značajniju obnovu, a u fazi 3 provodi se urbanističko-arhitektonski natječaj za uređenje novog, otvorenog javnog prostora i eventualnu izgradnju novih zgrada. Tijekom prve dvije faze korištenja, korisnici bi privremeno uselili u zgrade. Taj period iskoristio bi se za propitivanje konačne namjene prostora te za ostvarivanje vlasništva grada nad vojarnjom.

Implementacija Integriranog akcijskog plana

IAP će primijeniti načela inovativnosti, osobito u dijelu koji se odnosi na cjelovito prostorno planiranje, uzimajući u obzir socijalne, ekonomske i ekološke aspekte, socijalni i kulturni kontekst, dostupnost, prostorne mogućnosti, troškove održavanja, racionalno korištenje raspoloživih resursa i slično.

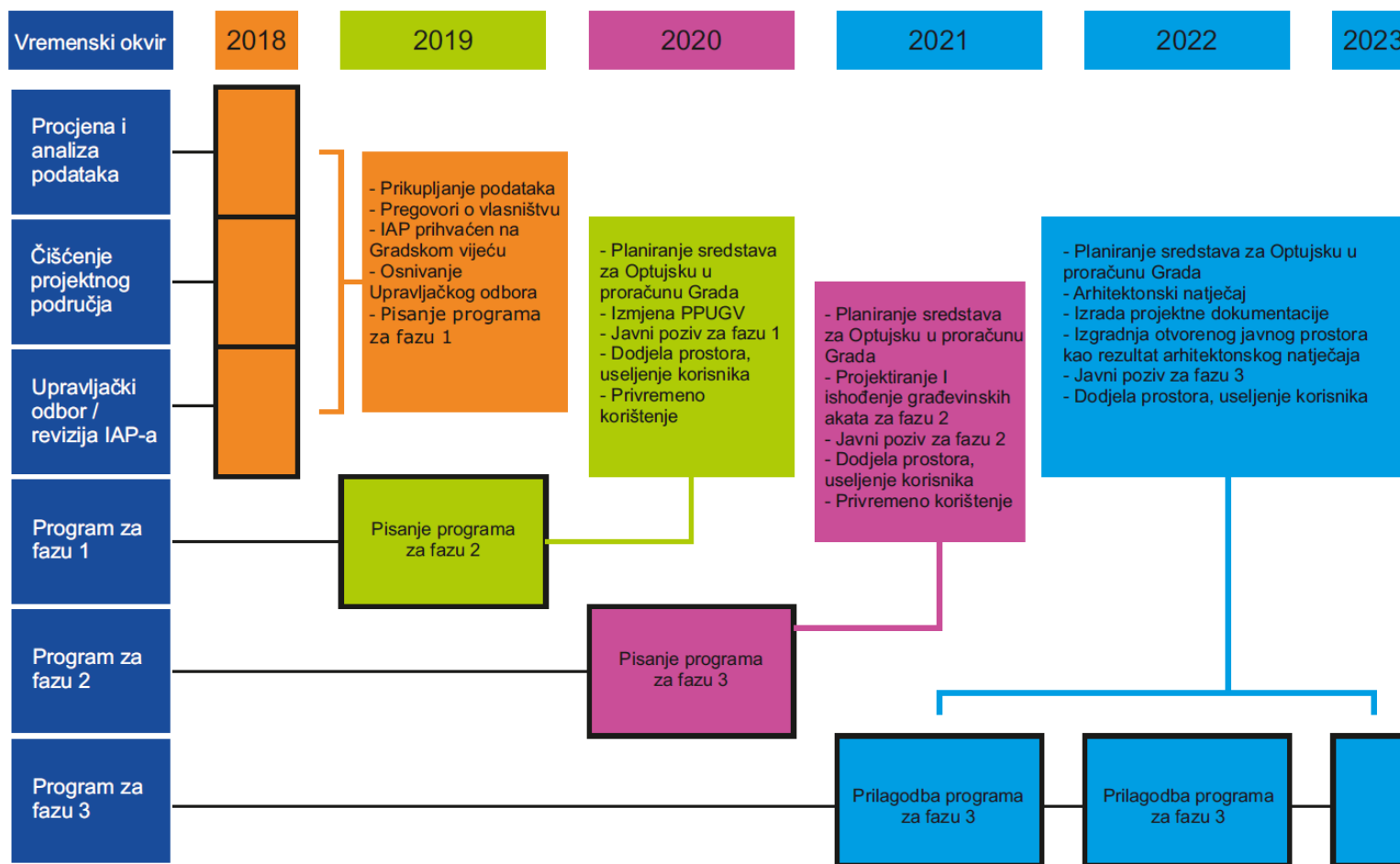
Faze provedbe u prvih pet godina IAP-a bit će:

- 1** Dodjela prostora u postojećim zgradama koje zahtijevaju minimalne intervencije.
- 2** Dodjela prostora u postojećim zgradama koje zahtijevaju značajniju obnovu
- 3** Arhitektonski natječaj / projektiranje novog, otvorenog javnog prostora – moguća gradnja novih zgrada

Integrirani akcijski plan – faze provedbe

Provedba IAP-a zamišljena je kroz pet godina, a procesom provedbe upravljao bi odbor sastavljen od različitih dionika – predstavnika Grada, stručnjaka, članova ULG-a, predstavnika korisnika, predstavnika udruga i građana.

INOVATIVNE METODE

Integrirani akcijski plan – vremenski okvir provedbe

INOVATIVNE METODE

Placemaking

Placemaking je način razmišljanja i djelovanja koji uključuje sve dionike javnog prostora (lokalnu upravu, stručnjake, stanovnike i korisnike) u procese vezane za javni prostor, s ciljem kako bi se javni prostor učinio boljim mjestom za život ljudi. To je proces koji uključuje planiranje, kreiranje i upravljanje javnim prostorom. Prema Placemakingu, dobar javni prostor je pristupačan i dobro povezan s ostalim važnim mjestima u blizini, ugodan je i odašilje dobru sliku, privlači ljude da participiraju u aktivnostima na tom mjestu i stvara društveno okruženje u kojem se ljudi žele ponovo okupljati. Sama metodologija u osnovi je vrlo slična metodologiji URBACT-a, a temelji se na identifikaciji dionika, analizi i valorizaciji prostora, definiranju problema, kreiranju vizije, provođenju akcija privremenog, eksperimentalnog karaktera te trajnoj evaluaciji i konstantnim poboljšanjima. Na primjeru jednog poznatog javnog prostora, Kazališnog trga u Rotterdamu, čiji su autori WEST 8, može se objasniti razlika između arhitektonskog pristupa i pristupa „Placemakinga“. Taj trg, iako kvalitetno dizajniran i nagrađivan od struke, lokalna zajednica nije doživjela kao uspješno rješenje javnog prostora. Prostor je velik, veći dio vremena bio je prazan i bez aktivnosti i nije pozivao na zadržavanje i boravak.

Kazališni trg u Rotterdamu, WEST 8

Stoga je osnovana Ujedinjena udruga za Kazališni trg u koju su uključeni različiti dionici, koja radi na osmišljavanju programa (događanja) za trg kroz cijelu godinu, koordinira rad zainteresiranih dionika koji žele koristiti trg, brine o ostvarivanju dobrog kontakta sa trgu pripadnim zgradama i generalno pomaže u osnaživanju odnosa sa susjednim prostorima grada koji gravitiraju trgu.

INOVATIVNE METODE

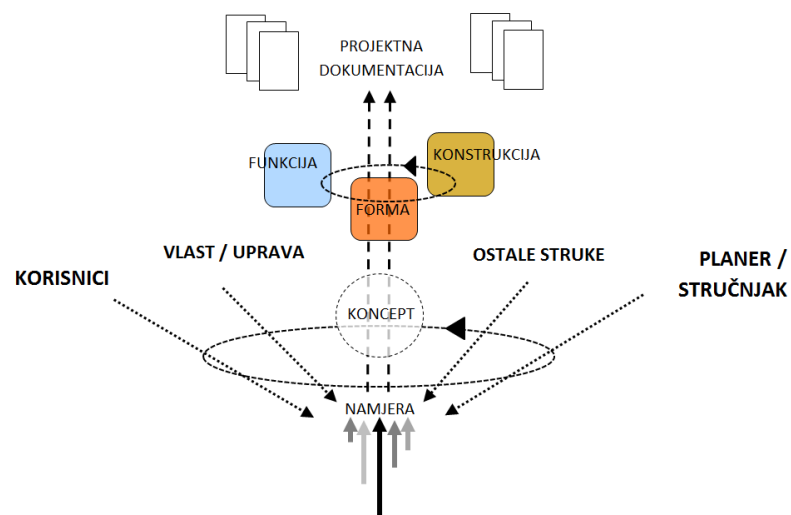
Kazališni trg u Rotterdamu, Ujedinjena udruga za Kazališni trg

Kao izazovi Placemakinga ističu se: gentrifikacija, povezivanje s urbanističkim planovima, pitanje šireg konteksta zahvata, povezivanje *placemakera*, stvaranje baze dobrih praksi te razmjena iskustava i mišljenja.

Akupunktura grada

Akupunktura grada je inicijativa nastala u Društvu arhitekata Zagreb, a počiva na ideji da se malim i preciznim akcijama u javnom gradskom prostoru, osmišljenim kroz interdisciplinarni proces i uz participaciju

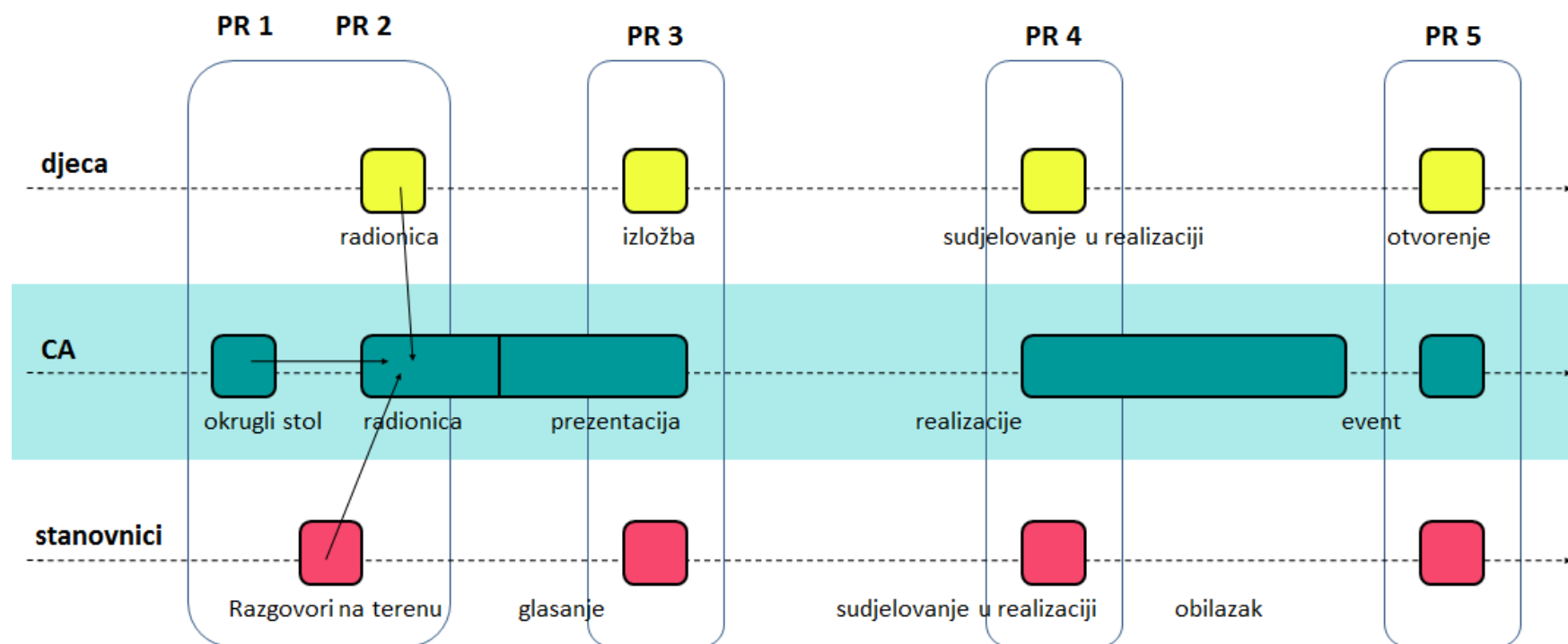
građana, može značajno poboljšati urbani život i socijalna kohezija zajednice. U interdisciplinarnom pristupu rješavanju problema, suradnjom kroz razgovor i susretanje, pojedine struke doprinose svojim znanjem i metodama stvaranju novih metoda rada kojima se pokušava pronaći najbolje rješenje.

Akupunktura grada – pretkonceptualna faza planiranja

Uključenost korisnika u procese planiranja rezultira identifikacijom pojedinaca i javnosti s planiranim te povećava uspješnost u realizaciji i korištenju. Komunikacija između struke i korisnika premošćuje jaz između stručnih principa i aktualnih potreba.

INOVATIVNE METODE

Akupunktura grada – shema uključivanja korisnika u proces planiranja i kreiranja

INOVATIVNE METODE

Stručnjak se povezuje s realnim uvjetima i stvarnim korisnikom, a istodobno se kod korisnika razvija kapacitet za razumijevanje stručnih principa, argumentacija i donesenih odluka.

Akupunktura grada – razgovori na terenu

Uključivanjem korisnika u procese indirektno ih se odgaja u duhu kultiviranja zajedničkog/javnog interesa kao primarnog kriterija u odnosu na individualni/privatni interes. Ovisno o temi, problemu ili projektu koriste se različite metode participacije. Za razmjenu informacija koristi se obavještanje, anketiranje i intervjuiranje. U proces planiranja i

kreiranja javnost se uključuje kroz fokus grupe, diskusije, okrugle stolove i radionice, a i u fazi izvedbe moguće je uključiti javnost organizacijom akcija.

Akupunktura grada – sudjelovanje u realizaciji

Istaknuti su i neki izazovi participacije – kako doći do korisnika i kako ih zainteresirati za uključivanje, kako pronaći zajednički jezik i ostvariti neposrednost u komunikaciji te kako razlučiti javni od privatnog interesa.

INOVATIVNE METODE

Zagreb za mene

Projekt Zagreb za mene nastao je u Društvu arhitekata Zagreb, na temeljima Akupunktura grada – interdisciplinarnom pristupu i participaciji javnosti, ali zahvaća širi gradski prostor, odnosno bavi se javnim prostorima na području cijelog Zagreba. Jedan od ciljeva bio je ravnomjerno rasporediti intervencije po kvartovima kako bi se postigla decentralizacija i kako bi se ostvario pozitivan učinak na cijelom gradskom području. Novouređeni prostori pridonijeli bi socijalnoj koheziji i stvaranju identiteta kvartova te omogućili demokratizaciju javnog prostora. Očekivalo se i postizanje pozitivnih ekonomskih učinaka na razini malog i srednjeg poduzetništva kao i podizanje vrijednosti prostora i nekretnina uz novouređene prostore.

Odabir lokacija provodio se putem stručne urbanističke studije koju je izradila Katedra za urbanizam Arhitektonskog fakulteta te propitivanjem mišljenja građana, udruga, stručne javnosti i mjesne samouprave koje je provedeno po metodologiji Akupunktura grada. Na taj način odabrane su 33 lokacije koje su javno predstavljene te je nakon javne rasprave odabrano 17 lokacija za realizaciju. Za svaku od lokacija bila je predviđena provedba urbanističko-arhitektonskog natječaja kojem prethodi izrada natječajnog elaborata. Natječajni program zamišljen je kao sinteza stručnih podloga izrađenih od strane Arhitektonskog fakulteta i podataka prikupljenih Akupunkturuom na samim lokacijama, čime bi se osiguralo sudjelovanje građana u procesu i iskazivanju

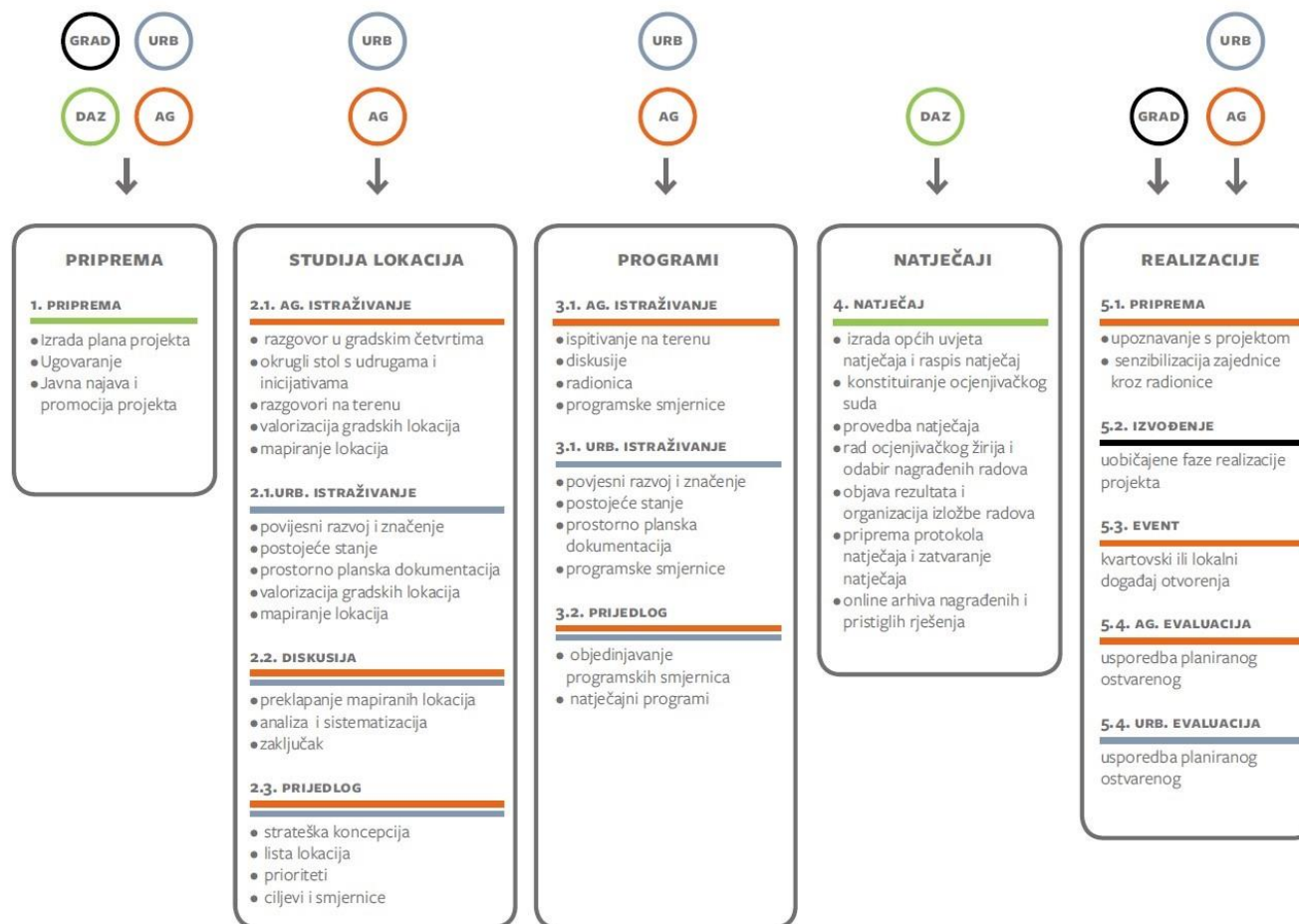
stvarnih potreba. Nakon provedenih urbanističko-arhitektonskih natječaja za odabrana rješenja planirana je realizacija.

Zagreb za mene – karta s odabranim lokacijama za intervencije

Iako je proveden samo jedan urbanističko-arhitektonski natječaj te je provedba projekta na tome stala, projekt „Zagreb za mene“ prepoznat je kao primjer dobre prakse s mogućnošću primjene u drugim gradovima. Tako je ostvarena suradnja s Novim Sadom, gdje se kroz projekt „Nova mesta“, u sklopu priprema za 2021. godinu kada će Novi Sad biti Europska prijestolnica kulture, planira urediti niz javnih prostora.

INOVATIVNE METODE

Zagreb za mene – shematski prikaz metodologije projekta

IZAZOVI U HRVATSKOM KONTEKSTU

U Hrvatskoj ne postoji zakondavni okvir koji regulira planiranje javnih prostora, ali niti uhodana praksa kojom bi se vodili investitori odnosno javna uprava pri planiranju javnih prostora. U jednom dijelu praksu pokriva model arhitektonskog / urbanističkog / krajobraznog / likovnog / oblikovnog natječaja, međutim niti taj model ne odgovara u potpunosti na suvremene potrebe. Kao najveći izazovi u hrvatskom kontekstu ističu se niska društvena svijest o važnosti javnih prostora i aktivnog sudjelovanja javnosti u procesu planiranja, slaba educiranost predstavnika uprave i stručnjaka o novim metodologijama te netransparentnost u donošenju odluka i njihovom provođenju.

Društvena svijest

Svijest hrvatskih građana o tome da su oni vlasnici javnih prostora i da su suodgovorni za stvaranje kvalitetnog i vrijednog životnog okoliša je niska. Građani nisu navikli aktivno sudjelovati u životu lokalne zajednice niti vjeruju da će se njihovo mišljenje uvažiti i imati stvarnih učinaka na prostor. Građanske inicijative koje nastoje realizirati udruge civilnog društva, često se smatraju aktivizmom i djelovanjem koje je usmjereno protiv institucija. Tu aktivističku energiju potrebno je usmjeriti u angažman kroz konkretne i provedive prijedloge i projekte. Ujedno treba raditi na smanjivanju tenzija između civilnog društva i institucija. Civilne udruge bi trebale odustati od isključivosti svojih nastojanja, a

lokalna uprava i institucije biti otvoreni za prijedloge „odozdo“ jer im omogućuju drukčiju perspektivu i uvid u stvarne potrebe lokalne zajednice. Zbog svega navedenog, strukovne i civilne udruge koje se bave prostorom trebale bi raditi na osvješćivanju javnosti o važnosti i potencijalima javnih prostora, o ulozi šire društvene zajednice u planiranju javnih prostora i međusobnoj dobrobiti koja proizlazi iz konstruktivnog dijaloga i suradnje.

Šetnja varaždinskim javnim prostorima u organizaciji Društva arhitekata Varaždin

IZAZOVI U HRVATSKOM KONTEKSTU

Kompetencije i kapaciteti dionika

Novi pristup planiranju javnih prostora od svih dionika u procesu planiranja traži usvajanje novih znanja i vještina. Posebno se ističe uloga moderatora cijelog procesa čija je zadaća da bude spona i komunikator između svih dionika. Kompetencije moderatora, osim onih stručnih, svakako moraju obuhvaćati izražene komunikacijske vještine, strpljivost, fleksibilnost, sposobnost slušanja, ali i vođenja te usmjeravanja procesa planiranja prema ostvarenju zadanih ciljeva. Moderator može biti arhitekt, ali i bilo koji drugi stručnjak koji posjeduje navedena znanja i vještine.

Arhitektonska struka, kao struka koja se primarno bavi prostorom, trebala bi preispitati svoju ulogu u planiranju javnih prostora i napraviti odmak od prevladavajućeg stava da je kvalitetno oblikovanje dovoljno da bi javni prostor bio uspješan. Čini se da se neki odgovori i rješenja ipak nalaze izvan dosega dizajna i domene arhitektonske struke. Vrhunski dizajn postaje sam sebi svrhom, odnosno potraćeni kapital, ako prije toga namjera da se osmisli javni prostor nije uobličena u skladu sa stvarnim potrebama zajednice. U tom smislu arhitekti bi trebali poraditi na otvorenosti, uvažavanju, valorizaciji i implementaciji mišljenja svih dionika.

Nadalje, svi dionici – predstavnici lokalne uprave i institucija, arhitekti i drugi stručnjaci te predstavnici civilnih udruga trebali bi se dodatno educirati o suvremenim metodologijama i alatima u planiranju javnih prostora što će im omogućiti da daju najveći mogući doprinos, svatko u svojoj domeni. Metode i alati za participativno i integralno planiranje prostora u EU se već dugo primjenjuju. Hrvatski gradovi, javne institucije, civilne i strukovne udruge imaju mogućnost uključivanja u europske projekte i kroz njih učiti na primjerima dobre prakse, usvajati nova znanja i alate te razvijati vlastite kapacitete za primjenu novih metodologija.

Transparentnost

Za uspješno planiranje javnih prostora nužno je da proces planiranja javnog prostora bude transparentan u svim fazama. Transparentan pristup je preduvjet za uključivanje svih zainteresiranih strana, za iskazivanje različitih, ponekad i suprotstavljenih interesa, ali i za izgradnju zajedničke ideje, donošenje konačne odluke o zahvatu u prostoru i vrednovanje učinjenog. Lokalna uprava nije navikla na takav pristup i sporo uviđa njegove prednosti. Stručna, ali i najšira javnost često nema informacije o planiranim zahvatima već se dovodi pred gotov čin, kad je zahvat već planiran ili u fazi izvedbe.

IZAZOVI U HRVATSKOM KONTEKSTU

Na taj način onemogućena je javna rasprava i iskazivanje mišljenja o planiranoj intervenciji. Na tom polju će biti nužno ostvariti napredak kako bi se omogućio bolji protok informacija od uprave prema građanima i obrnuto. To je moguće postići informiranjem javnosti kroz medije, prikupljanjem mišljenja građana putem anketa, raspravom kroz javne tribine, uključivanjem u rad diskusijskih grupa, radionica i sl. Nužno je prikupiti i povratne informacije, nakon što je zahvat u prostoru izveden,

kako bi se mogla ocijeniti njegova uspješnost i predložiti mjere za poboljšanje.

No prije svega, za to je nužna politička volja, odnosno svijest i uvjerenje lokalne uprave da transparentan pristup i uključivanje javnosti, iako proces planiranja čine složenijim, u konačnici doprinose većoj kvaliteti i uspješnosti planiranih zahvata.

Izvori:

- Prezentacija „Javni prostori Pule“, Emil Jurcan
- Prezentacija „Javni prostori Karlovca“, Luka Lipšinić
- Prezentacija „Javni prostori Zadra“, Nina Ninčević, Petar Kozina
- Prezentacija „Javni prostori Šibenika“, Ana Selak, Dario Crnogaća
- Prezentacija „Javni prostori Varaždina“, Maja Kireta
- Prezentacija „Modeli participativnog planiranja“, Diana Magdić
- Prezentacija „Participacija i pobuđivanje interesa javnosti“, Emilija Vlahek
- Prezentacija „Participativni pristup u planiranju prostora i pobuđivanje interesa javnosti u Varaždinu“, Maja Kireta
- Prezentacija „Privremeno korištenje kao metoda planiranja javnih prostora“, Emilija Vlahek
- Prezentacija „Privremeno korištenje napuštenih javnih prostora u Karlovcu“, Luka Lipšinić
- Prezentacija „Privremeno korištenje napuštenih javnih prostora u Puli“, Emil Jurcan
- Prezentacija „KvartArt“, Šime Erlić
- Prezentacija „Privremeno korištenje napuštenih javnih prostora u Šibeniku“, Ana Selak, Dario Crnogaća
- Prezentacija „Privremeno korištenje napuštenih javnih prostora u Varaždinu“, Maja Kireta
- Prezentacija „Umjetnost i male intervencije u javnom prostoru“, Davorka Vučić Šneperger

- Prezentacija „Grad Zadar kao dio mediteranskog imaginarija“ Petra Sapun Kurtin
- Prezentacija „Pula – Otvoreni grad“, Breda Bizjak
- Prezentacija „Male intervencije i umjetnost u javnim prostorima Karlovca“, Luka Lipšinić
- Prezentacija „Male intervencije i umjetnost u javnim prostorima Varaždina“, Maja Kireta
- Prezentacija „Glazba u javnim prostorima Zadra“, Dina Bušić
- Prezentacija „Gradionica – Bolji brig“, Nina Ninčević, Petar Kozina
- Prezentacija „Integrirani akcijski plan“, Goranka Grgić
- Prezentacija „Placemaking“, Marko Zlonoga
- Prezentacija „Akupunktura grada“, Kristina Careva, Rene Lisac
- Prezentacija „Zagreb za mene“, Kristina Careva, Rene Lisac

Zahvaljujemo se svim sudionicima susreta u Karlovcu, Zadru i Varaždinu na njihovom aktivnom sudjelovanju i doprinosu u nastanku ovih smjernica.

Varaždin, prosinac 2018.